

**Jugoslovensko-američki odnosi
kroz foto-objektiv**

Jugoslovensko-američki odnosi kroz foto-objektiv

Beograd, 2021.

 MUZEJ
JUGOSLAVIJE

Jugoslovensko-američki odnosi kroz foto-objektiv

Izdavač

Muzej Jugoslavije, Beograd

Saradnici na projektu

Muzej Jugoslavije, Beograd

Centar za američke studije, Filozofski fakultet

Koordinatori projekta

Mr Neda Knežević

Prof. dr Radina Vučetić

Kustosi virtuelne izložbe

Sara Sopić

Radovan Cukić

Urednici publikacije

Prof. dr Radina Vučetić

Radovan Cukić

Autori tekstova

Katarina Beširević

Radovan Cukić

Istraživanje

Katarina Beširević

Vukašin Zorić

Redaktura i prilagođavanje za format društvenih mreža

Tamara Marković

Sara Sopić

Katarina Beširević

Dizajn

Nenad Baćanović

Obrada fotografija i digitalna restauracija fotografija

Jovana Stojadinović

Lektura

Ivana Tomić

Beograd 2021.

ISBN

978-86-84811-55-6

Realizaciju projekta i pripremu e-publikacije omogućila je Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu

UVOD

Projekat „Jugoslovensko-američki odnosi kroz foto-objektiv” nastao je kao deo saradnje Muzeja Jugoslavije i Centra za američke studije Filozofskog fakulteta. Bogata muzejska kolekcija bila je, kao i više puta do sada, pokretač okupljenom timu da razvije virtuelnu izložbu i publikaciju zasnovanu na foto-arhivu i temeljnim istraživanjima, a kao odgovor na nedostatak relevantnog internet sadržaja o ovoj temi.

Srpsko-američki odnosi imaju vidan kontinuitet od 1881. godine, kada je Srbija uspostavila diplomatske veze sa Amerikom. Posle savezništva u Prvom i Drugom svetskom ratu i izuzetno dobrih odnosa sa Amerikom, usledio je kratak period zahlađenja odnosa, za vreme sovjetizacije Jugoslavije 1945–1948. Period od jugoslovenskog sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. do raspada zemlje obeležilo je ponovo približavanje višedecenijskih prijatelja i saveznika, u kome je Jugoslavija vodila svoju vanblokovsku politiku kao „američki komunistički saveznik”. Titovo „NE” Staljinu 1948. bilo je „DA” mnogim realnostima zapadnog života. Kada je Amerika u pitanju, to je podrazumevalo intenzivnu političku saradnju, ali i primanje vojne i ekonomske pomoći. Najvidljivija je, međutim, bila saradnja na polju kulture i nauke, i ona je ostavila najdublje tragove na ovim prostorima.

Zahvaljujući jugoslovenskoj specifičnoj hladnoratovskoj poziciji, dolazilo je do susreta na vrhu, poput susreta Tita sa Ajzenhauerom, Kenedijem, Niksonom, Fordom i Karterom, a u Beogradu, Srbiji i Jugoslaviji boravili su najznačajniji predstavnici američke politike, nauke i kulture. Međusobna saradnja podrazumevala je najširi spektar odnosa i susreta – u Beogradu su se vodili ozbiljni politički razgovori sa ličnostima poput Džona Fostera Dalsa, Džodrža Kenana i Henrija Kisindžera, sklapali najznačajniji trgovinsko-privredni ugovori, potpisivali sporazumi koji su trajno menjali

srpsko društvo, poput Fulbrajtovog programa, a deo realnosti Jugoslavije nisu bili samo domaći glumci na crvenim tepesima, nego i holivudske zvezde, poput Kirka Daglase, Ričarda Bartona, Elizabet Tejlor, Orsona Velsa i mnogih drugih. O srdačnosti susreta ne svedoči samo podatak da su astronauti Apola 11 šetali po Beogradu samo tri meseca posle svoje šetnje po Mesecu, nego i srpsko kolo u koje su se uhvatili u restoranu u Grockoj. Otvorenost Beograda i Jugoslavije za saradnju s Amerikom, i Amerike za saradnju sa jednom netipičnom socijalističkom zemljom, doveli su do toga da su beogradska i jugoslovenska normalnost bili kafanski jam sessions beogradskih džez muzičara sa Elom Fildžerald, žurke u diskoteci „Kod Laze Šećera“ sa američkim autorima mjuzikla Kosa, Muzej savremene umetnosti koncipiran po modelu njujorškog muzeja MoMa, samoposluge po američkom modelu, američki automobili na beogradskim ulicama, ali i kragujevački jugo na američkim putevima.

Foto-kolekcija Muzeja Jugoslavije, najveća muzejska foto-kolekcija u Srbiji, nezaobilazan je izvor za proučavanje 20. veka, posebno njegove druge polovine. U okviru foto-arhiva predsednika J. B. Tita, najznačajnijem delu te foto-kolekcije, čuvaju se vizuelna svedočanstva u vidu više stotina hiljada fotografskih dokumenata, o Jugoslaviji, njenom predsedniku, ali i burnim i bogatim diplomatskim odnosima u koje je bila uključena. Budući da je Jugoslavija u periodu između pedesetih i osamdesetih godina 20. veka igrala mnogo značajniju ulogu od realne snage zemlje, u ovoj kolekciji čuvaju se dokumenti od šireg, nekada i globalnog značaja. Veliki deo muzejskih aktivnosti u poslednjim godinama usmeren je zato ka digitalizaciji fotografskog fonda, kao načinu da se bogata kolekcija približi stručnoj i široj javnosti i tako oživi baština.

U središtu projekta nalazi se upravo bogati fotografski fond, kao istinsko svedočanstvo o nekada veoma važnoj ulozi Jugoslavije u svetskoj diplomatiji i jakim odnosima dveju zemalja. Kako bismo predstavili ove odnose, Radina Vučetić, profesorka na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta i Radovan Cukić, viši kustos Muzeja, odabrali su ukupno 26 različitih susreta i događaja, organizovanih u 5 tematskih celina: susreti na vrhu, diplomatija, nauka i tehnologija, umetnost i popularna kultura

i privredna saradnja. Saradnici Centra za američke studije, Katarina Beširević i Vukašin Zorić, obavili su istraživanja o odabranim susretima u štampi i objavljenim arhivskim izvorima. Na pisanju tekstova radili su Katarina Beširević i Radovan Cukić, dok su pomoć u prilagođavanju za format društvenih mreža pružili Sara Sopić, kustoskinja Muzeja, i Tamara Marković, saradnica za odnose sa javnošću.

Zahvaljujemo svima koji su učestvovali u tehničkoj pripremi i realizaciji projekta „Jugoslovensko-američki odnosi kroz foto-objektiv“. Za približavanje publici fotografija kao medija, tj. njihovu digitalnu obradu i restauraciju zadužena je bila Jovana Stojadinović, dok je za prevode tekstova zaslužna Ivana Tomić. Atraktivno grafičko rešenje dugujemo Nenadu Baćanoviću, a finansijsku podršku dugujemo Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu, sa kojom već dugo sarađujemo na projektima.

Nadamo se da smo uspeli da temu jugoslovensko/srpsko-američkih odnosa prezentujemo na zabavan i edukativan način i da smo, uz upotrebu digitalnih medija, koji su danas primarno sredstvo za korišćenje i prezentovanje kulturnih sadržaja, stvorili priliku da ova važna tema dopre do šire publike, naročito do mlađih generacija.

mr Neda Knežević

prof. dr Radina Vučetić

Radovan Cukić

Susreti na vrhu

Šezdesete i sedamdesete godine 20. veka svakako su godine zlatnog doba tzv. samit diplomatije, čiji je Josip Broz Tito bio jedan od glavnih promotera. U ove dve decenije on je, između ostalog, uspeo da se susretne sa svim američkim predsednicima, sem Lindona Džonsona. U navedenom periodu u zvaničnim posetama Jugoslaviji boravili su tako Ričard Nikson i Džerald Ford, dok je Tito u SAD boravio kao gost Džona Kenedija i Džimija Kartera. Na marginama XV zasedanja Generalne skupštine OUN susreo se i sa Dvajtom Ajzenhauerom. Interesantno je da je i Džimi Karter svega mesec dana nakon Titove smrti boravio u Jugoslaviji i kao prvi strani državnik nakon njegove sahrane posetio Kuću cveća. Velikog simboličkog značaja su i susreti Josipa Broza Tita sa Elenor Ruzvelt, nekadašnjom prvom damom SAD i udovicom velikog Frenklina Delana Ruzvelta.

Dvajt Ajzenhauer

Prvi američki predsjednik sa kojim se Josip Broz Tito susreo bio je Dvajt Ajzenhauer. U septembru 1960, za vreme XV zasedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u Njujorku, Tito i Ajzenhauer razgovarali su u hotelu „Waldorf Astoria“ o tačkama saradnje dve države, kao i o političkim okolnostima na međunarodnoj sceni. Američki novinari su posebno bili zainteresovani za Ajzenhauerov susret sa jugoslovenskim predsjednikom, a Tita su reporteri dočekali i otpratili iz hotela na Petoj aveniji. Tito je nakon zvaničnih razgovora sa predsjednikom SAD otišao u večernju šetnju Njujorkom, primetivši, nakon toga, u saopštenju za jugoslovenske novinare da su ga stanovnici Njujorka svuda vrlo srdačno pozdravljali.

Sastanak predsjednika Tita sa predsjednikom SAD Dvajtom Ajzenhauerom u predsjedničkom apartmanu na 35. spratu hotela „Waldorf Astoria“, tokom XV zasedanja Generalne skupštine OUN, Njujork, 22. 09. 1960. Sleva nadesno: Dvajt Ajzenhauer, J. B. Tito, Koča Popović, državni sekretar za inostrane poslove i Kristijan Herter, državni sekretar.

Sastanak predsednika Tita sa predsednikom SAD Dvajtom Ajzenhauerom u predsedničkom apartmanu na 35. spratu hotela „Waldorf Astoria“, tokom XV zasedanja Generalne skupštine OUN, Njujork, 22. 09. 1960. Sleva nadesno: Kristijan Herter, državni sekretar, Koča Popović, državni sekretar za inostrane poslove, J. B. Tito i Dvajt Ajzenhauer.

Predsednik Tito u noćnoj šetnji Njujorkom, tokom XV zasedanja Generalne skupštine OUN, 22. 09. 1960.

Predsednik Tito u noćnoj šetnji Njujorkom, tokom XV zasedanja Generalne skupštine OUN, 22. 09. 1960. Uz predsednika Tita su članovi zvanične delegacije Dobrivoje Vidić i Koča Popović, kao i lični pratilac, general Milan Žeželj.

Njujork noću, tokom XV zasedanja Generalne skupštine OUN, 22. 09. 1960.

Elenor Ruzvelt

Elenor Ruzvelt, udovica američkog predsednika Frenklina Delana Ruzvelta, provela je jedan period leta 1953. u Jugoslaviji, kada je posetila i jugoslovenskog predsednika na Brionima. Sedam godina kasnije, prilikom Titovog boravka u Njujorku, ponovo su se sastali. Josip Broz Tito položio je venac na grob 32. američkog predsednika, a zatim je u pratnji nekadašnje prve dame obišao i Ruzveltovu kuću pretvorenu u muzej. Grobnica od belog mermera, relativno jednostavnog oblika, smeštena je u delu imanja na kome je Ruzvelt živeo, poznatom kao „bašta ruža“. Po svemu sudeći ova poseta poslužila je kao inspiracija za predsednika Tita da kasnije na sličan način zamisli svoje grobno mesto u Kući cveća u Beogradu.

Prijem Elenor Ruzvelt, udovice bivšeg predsednika SAD, Frenklina Ruzvelta: pred odlazak na ostrvo Vanga, Brioni, 19. 07. 1953. Pored predsednika Tita i Elenor Ruzvelt, na fotografiji su Jovanka Broz i Marija Vilfan, supruga Jože Vilfana, generalnog sekretara predsednika.

Prijem Elenor Ruzvelt, udovice bivšeg predsednika SAD Frenklina Ruzvelta: vožnja kočijama, Brioni, 19. 07. 1953. Pored predsednika Tita i Elenor Ruzvelt, na fotografiji su Jovanka Broz i Marija Vilfan, supruga Jože Vlfana, generalnog sekretara predsednika.

Predsednik Tito u poseti kući u kojoj je živeo F. D. Ruzvelt, Springvud, Njujork, 01. 10. 1960. Tokom posete, predsednika je dočekala Elenor Ruzvelt, a prisutno je bilo i nekoliko članova porodice Ruzvelt.

Predsednik Tito polaže venac na grob F.D. Ruzvelta, Springvud, Njujork, 01. 10. 1960. Nacrt grobnice napravio je sam predsednik Ruzvelt, za života, još 1937. Grobnica od belog mermera smeštena je u delu imanja na kome je živeo, poznatom kao „bašta ruža”. Tip grobnice, relativno jednostavnog oblika, po svemu sudeći predstavljao je inspiraciju za predsednika Tita da kasnije, na sličan način, zamisli svoje večno počivalište. Na fotografiji uz predsednika Tita je ordonans pukovnik Simeon Sabljčić, dok su u pozadini još general Milan Žeželj i Mišo Pavićević, predstavnik SFRJ pri OUN. Poseti predsednika Tita kući i grobu F. D. Ruzvelta prisustvovala je njegova udovica Elenor Ruzvelt sa još nekoliko članova porodice.

Džon Kenedi

Josip Broz Tito i Jovanka Broz boravili su deset dana u oktobru 1963. godine u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovom prilikom Tito je dva dana proveo u razgovoru sa američkim predsednikom Džonom F. Kenedijem. Predsednik Jugoslavije bio je jedan od poslednjih inostranih državnika sa kojim se Kenedi sastao pre atentata. Zanimljivo je da je predsednika Tita i Jovanku Broz, pored Kenedija u Vašingtonu dočekala i njegova sestra, Junis Kenedi-Šrajver, s obzirom na to da se njegova supruga, Žaklina Kenedi, nije pojavljivala u javnosti od avgusta iste godine, nakon što je izgubila bebu. Tita i Jovanku su iz Vašingtona ispratili, pored američkog predsednika, i njegova deca, Karolina i Džon, što je dodatno pojačavalo utisak prijateljskog susreta.

Titova poseta Sjedinjenim Državama u oktobru 1963. godine nije protekla bez incidenata. Naime, grupa američkih građana okupila se kako bi izrazila nezadovoljstvo dolaskom „komunističkog vođe“ Josipa Broza Tita u posetu SAD. Okupljeni su protestovali sa natpisima na kojima je jugoslovenski predsednik nazivan „ubicom“, „crvenim tiraninom“ i na kojima je sugerisano da je „komunizam rušenje slobode“.

Dolazak predsednika Tita u Belu kuću i susret s predsednikom Kenedijem, Vašington, 17. 10. 1963. Pored predsednika Tita i Kenedija, na fotografiji su Jovanka Broz i Junis Kenedi Šrajver, sestra predsednika Kenedija.

Dolazak predsednika Tita u Belu kuću i susret sa predsednikom Kenedijem – dva predsednika vrše smotru gardijske jedinice, Vašington, 17. 10. 1963.

Predsednik Tito u šetnji sa predsednikom Kenedijem i njegovom porodicom, pred odlazak iz Vašingtona, 17. 10. 1963. U ispraćaju predsednika Tita učešće su uzeli i deca predsednika Kenedija, Džon Junior i Karolina. Pored Jovanke Broz na fotografiji je i Virdžinija Fojzi Ras, supruga Dina Raska, državnog sekretara SAD, potom Miška Mićunović, supruga ambasadora Jugoslavije, Veljka Mićunovića i Zora Smoldaka, supruga Slovena Smoldake, šefa protokola predsednika Jugoslavije.

Zvanični jugoslovensko-američki razgovori u Beloj kući, Vašington, 17. 10. 1963. Sa „američke” strane stola, pored predsednika Kenedija su državni podsekretar za političke poslove Vilijem Averel Hariman i pomoćnik državnog sekretara za evropske poslove Vilijem R. Tajler, dok su sa „jugoslovenske” strane stola, pored predsednika Tita, Mijalko Todorović, potpredsednik Savezne skupštine, Koča Popović, savezni sekretar za inostrane poslove i Veljko Mićunović, ambasador Jugoslavije u Vašingtonu. Zanimljivo je da je u funkciji nekoga ko je profesionalno pratio ove važne razgovore zabeležen Josip Vrhovec (sa foto-aparatom i širokim osmehom, iznad Tita), u to vreme dopisnik „Vjesnika” iz Vašingtona, koji će 15 godina kasnije tokom poslednje Titove posete Vašingtonu, kao šef jugoslovenske diplomatije, sedeti za istim ovim stolom.

Posetu predsednika Tita SAD obeležili su i oni koji su joj se javno protivili, protestujući ispred Bele kuće u Vašingtonu i ispred zgrade UN u Njujorku. Na fotografiji su zabeleženi tzv „piketari” u Njujorku, 20. 10. 1963.

Ričard Nikson

Ričard Nikson bio je prvi američki predsjednik koji je posetio Jugoslaviju, u jesen 1970. godine. Poseta je protekla u srdačnom tonu – po dolasku u centar Beograda prvo je iz kola pozdravljao okupljene građane, a zatim je na Terazijama izašao iz vozila, prošetao se i rukovao sa prolaznicima, koji su ga pozdravljali.

Ričard Nikson i njegova supruga Patriša su u pratnji Tita i Jovanke Broz takođe posetili Zagreb i Titovu rodnu kuću u Kumrovcu. Nikson je sa velikim interesovanjem prolazio kroz kuću u kojoj je rođen jugoslovenski predsjednik, razgledajući brojne fotografije iz njegovog detinjstva, dok je Tito američkom predsjedniku pokazivao maršalsku uniformu, koju je nosio 1944. za vreme svog boravka na Visu.

Već naredne godine su predsjednik Nikson i prva dama uzvratili gostoprimstvo jugoslovenskom predsjedniku i njegovoj supruzi u Vašingtonu.

Poseta Ričarda Niksona: prolazak kroz Beograd, od aerodroma do Starog dvora, Beograd, 30. 09. 1970.

Poseta Ričarda Niksona: predsednik Nikson sadi drvo u Parku mira, Beograd, 02. 10. 1970.

Poseta Ričarda Niksona: svečani doček predsednika SAD, Ričarda Niksona i supruge Pat u Zagrebu, 01. 10. 1970. Sleva nadesno: J. B. Tito, Jovanka Broz, Ričard Nikson, Pat Nikson, Đuka Balenović, ađutant predsednika Tita. U pozadini je Vilijem Rodžers, državni sekretar SAD.

Poseta Ričarda Niksona: svečani doček predsednika SAD, Ričarda Niksona i njegove supruge Pat na beogradskom aerodromu, 30. 09. 1970.

Poseta predsednika Tita SAD: razgovor sa predsednikom Niksonom u Beloj kući, Vašington, 28. 10. 1971.

Džerald Ford

Američki predsednik Džerald Ford boravio je u zvaničnoj poseti Beogradu 3. i 4. avgusta 1974. Ovo nije bila njegova prva poseta Jugoslaviji, u kojoj je bio i 12 godina ranije kao predstavnik Mičigena u Kongresu SAD, dok je predsednika Tita imao priliku da sretne i koji dan ranije, pošto su njih dvojica odigrali veoma značajne uloge na Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji, održanoj krajem jula i početkom avgusta 1975. u Helsinkiju. Tokom razgovora održanih u dva dana posete dat je novi podsticaj razvoju odnosa dveju zemalja, posebno na ekonomskom planu. Na više načina istaknute su duboke istorijske i kulturne veze koje postoje između dve zemlje, u čemu su veliku ulogu imali Amerikanci jugoslovenskog porekla. Predsednik Ford je, između ostalog, pozdravio spremnost vlade Jugoslavije da doprinese proslavi 200-godišnjice Sjedinjenih Američkih Država putem raznovrsnih kulturnih i umetničkih manifestacija.

Tokom posete, predsednik Ford je posadio drvo u Parku prijateljstva, dok je njegov sin Džek položio venac na Spomenik neznanom junaku na Avali.

Poseta predsednika Forda Beogradu: dolazak na svečanu večeru u čast predsednika Forda i supruge u zgradi SIV-a, 03. 08. 1975.

Prolazak kroz grad, na putu od aerodroma do Starog dvora, 03. 08. 1975.

Svečani ispraćaj predsednika Forda i njegove supruge Elizabet na aerodromu „Beograd”, 04. 08. 1975.

Svečana večera u čast predsednika Forda i supruge u zgradi SIV-a, 03. 08. 1975. Sleva nadesno: Henri Kisindžer, Džerald Ford, J. B. Tito, Elizabet Ford.

Džimi Karter

Poslednji put J. B. Tito posetio je SAD marta 1978. godine i to kao gost predsednika Džimija Kartera. Iako je ova poseta nosila manje glamura od prethodnih, predstavljala je svojevrsnu „labudovu pesmu“ njegove državničke karijere. O tome možda najbolje svedoče reči koje je izrekao američkom predsedniku: „Ja sam sada, uoči mog odlaska sa delegacijom u SAD, dobio poruke nekih šefova država u kojima oni izražavaju svoje želje i mole me da Vam ih prenesem, gospodine Karteru. Došlo je mnogo poruka sa raznih strana, tako da sam rekao da sam postao poštanski sanduk.“ Omaž toj ulozi predsednika Tita su i reči koje je izrekao predsednik Karter: „I na kraju, predsednik Tito je vođa savremene i napredne zemlje. On je prijatelj SAD. On mi je pomogao stalnim konsultacijama, davao mi je savete i konstruktivna objašnjenja na osnovu svojih poseta raznim zemljama sveta.“

Iako mu je Tito ovom prilikom uputio i poziv da poseti Jugoslaviju, Karter je to učinio tek juna 1980. i tom prilikom je, kao prvi strani državnik, posetio Kuću cveća nakon Titove sahrane. Na sahranu mu u međuvremenu nije došao, verovatno kako bi izbegao susret sa Brežnjevim u vreme sovjetske invazije na Avganistan, ali je u delegaciji, koju je predvodio potpredsednik Mondejl, bila i njegova majka Lilijan, što je na neki način bio dokaz dubokog međusobnog uvažavanja.

Svečani doček pred Belom kućom i susret sa predsednikom SAD Džimijem Karterom, Vašington, 07. 03. 1978.
Sleva nadesno: Rozalin Karter, prva dama, Josip Broz Tito, Džimi Karter.

Svečani doček pred Belom kućom i susret sa predsednikom SAD Džimijem Karterom, Vašington, 07. 03. 1978.

Svečana večera, koju je priredio Džimi Karter, Vašington, 07. 03. 1978.

Zvanični jugoslovensko-američki razgovori u Beloj kući, Vašington, 07. 03. 1978. (Sa jugoslovenske strane stola su pored predsednika Tita Miloš Minić, državni sekretar za inostrane poslove, Dimče Belovski, ambasador u Vašingtonu i Branko Pavićević, predsednik Akademije nauka SR Crne Gore; sa američke strane pored predsednika Kartera je državni sekretar Sajrus Vens.)

Poseta predsednika Tita SAD: oproštaj sa predsednikom SAD Džimijem Karterom, Vašington, 07. 03. 1978.

Diplomatija

Za diplomatiju u užem smislu od najvećeg su značaja susreti na nivou ministara inostranih poslova. Treba zato naglasiti da su u periodu najintenzivnijih odnosa dve zemlje u Jugoslaviji boravili, između ostalih, američki državni sekretari Džon Foster Dals, Din Rask i Henri Kisindžer. Državni sekretari su redovno pratili i predsednike na njihovim posetama Jugoslaviji. Za stabilne odnose zaslugu su imali stalni predstavnici. Potrebno je zato istaći da su mesto ambasadora SAD u Beogradu popunjavali i tako značajni diplomati, kao Džordž Alen (kasnije ambasador u Delhiju), Malkolm Tun (kasnije ambasador u Moskvi), Lorens Silberman (kasnije državni sekretar), ili Džordž Kenan, jedan od glavnih kreatora američke spoljne politike. Diplomatske misije Averela Harimana, jednog od doajena diplomatije svog vremena, zaslužuju svakako posebnu pažnju.

U vremenu hladnog rata, posebnim aspektom diplomatije može se smatrati vojna saradnja. Zahvaljujući intenzitetu te saradnje, Jugoslavija je početkom pedesetih godina 20. veka takoreći smatrana pridruženim članom NATO pakta.

Vojna saradnja

Vojni odnosi SAD i Jugoslavije od završetka Drugog svetskog rata prošli su dve velike faze. Od ratnog savezništva, preko igranja na ivici otvorenog sukoba izazvanog dešavanjima u vezi sa statusom Trsta, da bi potom došlo do prvih kontakata, a zatim i do intenzivne saradnje.

Vojna saradnja pratila je uspostavljanje boljih diplomatskih odnosa nakon sukoba Tita sa Staljinom, ali je umnogome prednjačio i značaj položaja Jugoslavije za odbranu južnog krila NATO pakta.

Sporazumom dve vlade o vojnoj pomoći iz 1951. definisani su konkretni aspekti vojne saradnje, koji su se odnosili na opremanje jugoslovenske armije američkim oružjem i tehnikom, tenkovima, ali i najmodernijim avionima. Ovo su pratile i posete vojnih zvaničnika, poput generala Lotona Kolinsa, načelnika štaba kopnene armije i Frenka Pejsa, državnog sekretara za armiju, ali i uspostavljanje kancelarije za praćenje vojne pomoći u Beogradu na čelu sa generalom Džonom Harmonijem.

Konačno, bilo je tu i demonstrativnih činova, poput posete Splitu grupe brodova iz sastava 6. američke flote (nosač aviona „Coral sea“, jedna krstarica i četiri razarača), na čelu sa admiralom Kasidijem, septembra 1952.

Potpisivanje sporazuma o vojnoj pomoći sa SAD, Beograd, 14. 11. 1951. Sporazum su potpisali ambasador SAD u Beogradu, Džordž Alen, i maršal Tito, predsednik vlade FNRJ. Desno od Tita su šef protokola kabineta maršala Sloven Smodlaka i Jože Vilfan, generalni sekretar kabineta maršala. Sporazumom se vlada SAD obavezala da će vladi FNRJ isporučivati vojnu opremu, materijale, usluge i ostalu pomoć, uz međusobno utvrđene uslove, a u saglasnosti sa Poveljom Ujedinjenih nacija. Vlada FNRJ imala je pomoć koristiti isključivo za unapređenje ciljeva Povelje Ujedinjenih nacija i radi jačanja odbrane svoje zemlje od agresije.

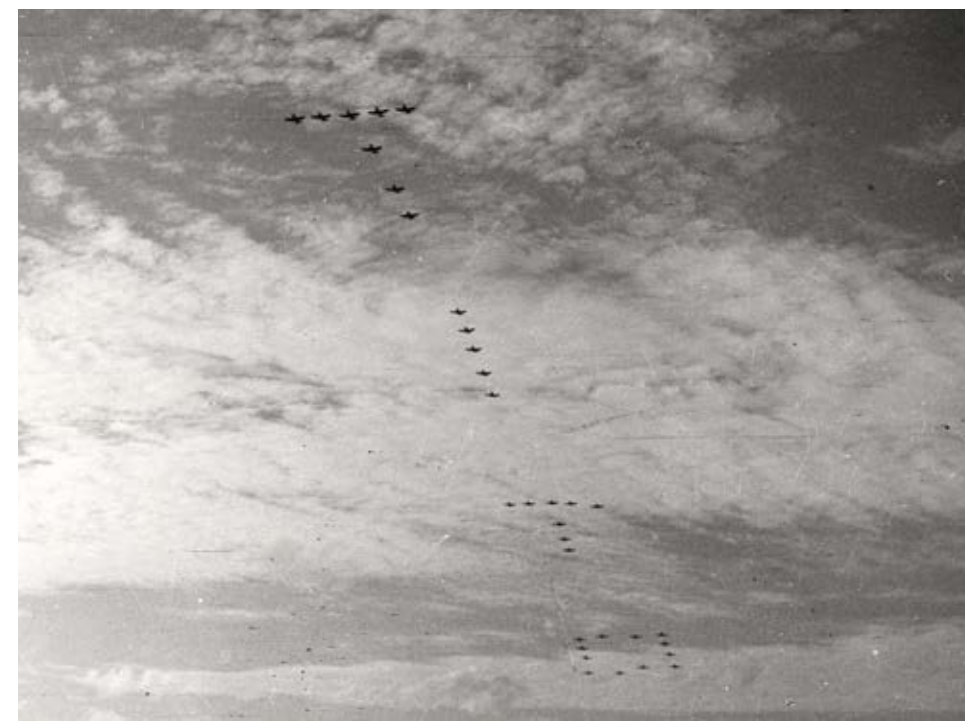
Maršal Tito posećuje aerodrom u Puli i razgleda prvu pošiljku aviona iz SAD, 09. 02. 1952. U pitanju su bili klipni lovci bombarderi „P-47 Thunderbolt“ (ukupno će ih stići 150). Već naredne godine, JRV će dobiti prve mlazne lovce: trenažne „Lockheed T-33A“ i „F-84G Thunderjet“. Sredinom pedesetih JRV će sastav popuniti i većim brojem tada najmodernijih lovaca „F-86E Sabres“. Prilikom ove posete, maršala su pratili Edvard Kardelj i Vladimir Bakarić, general Koča Popović i buduća supruga Jovanka.

Tokom posete Tito je prisustvovao demonstraciji operacija posade nosača i njegovih pilota.

Predsednik Tito u društvu ambasadora Džordža Alena u poseti admiralu Kesidiju na nosaču aviona „Coral sea“, Split, 12. 09. 1952.

Posebna čast ukazana mu je izvođenjem avionske formacije u obliku njegovog imena.

Džordž Kenan

Veoma uticajne američke diplomate bile su u više navrata na poziciji ambasadora u Beogradu. Lorens Iglberger je bio kasnije čak i državni sekretar. Ipak, niko nije globalno ostvario takav uticaj kao Džordž Kenan.

Bivajući jedan od kreatora američke diplomatije u vreme hladnog rata, naizmenično je stvarao svetsku istoriju, službujući u Moskvi i Beogradu. Autor je najuticajnije diplomatske depeše u drugoj polovini 20. veka (tzv. dugog telegrama iz 1946. u kome je skicirana nova strategija za diplomatske odnose SAD i SSSR).

Idejni je tvorac čuvenog „Maršalovog plana“, kao i „containment“ politike, višedecenijske američke hladnoratovske doktrine.

U Beogradu je bio ambasador između 1961. i 1963. Svedočio je okupljanju lidera neangažovanih zemalja u septembru 1961. i protestovao zbog donete deklaracije kojom su jednako osuđene SSSR i SAD. No, dve godine kasnije dolazi u sukob sa pretpostavljenima. U jugoslovensko-američkim odnosima, Kenan je bio taj koji je podržavao i jugoslovenski socijalizam i insistirao na nastavku pružanja američke pomoći Jugoslaviji, koju je video kao značajnu protivtežu sovjetskoj propagandi. On je iz Beograda telefonirao Kenediju lično, zahtevajući da se ne prekida slanje pomoći Jugoslaviji, a kada su članovi američke vlade odbili njegov apel, Kenan napušta Beograd i vraća se profesorskoj katedri na Princetonu.

Jugoslaviji se privatno vraćao 1965. i 1973, a oba puta primio ga je predsednik Tito.

Predsednik Tito prima akreditive od novog ambasadora SAD Džordža Kenana, Brioni, 16. 05. 1961. Desno je Koča Popović, državni sekretar za inostrane poslove.

Tokom prijema predstavnika SAD u OUN, Adlaja Stivenzona i ambasadora SAD, Džordža Kenana, kod predsednika Tita, Vanga, Brioni, 03. 08. 1962.

Prijem bivšeg ambasadora SAD u Jugoslaviji, Džordža Kenana, Brioni, 17. 04. 1973.

Oproštajna poseta ambasadora SAD Džordža Kenana sa porodicom, kod predsednika Tita, Brioni, 28. 07. 1963. U sredini je Kenanova supruga Aneliz.

Džon Foster Dals i Din Rask

Značajan iskorak u odnosima Jugoslavije i SAD učinjen je kada je 1955. u posetu došao državni sekretar Džon Foster Dals, koga je predsednik Tito primio na Brionima. Ovo je bila poseta najvišeg ranga jednog američkog zvaničnika do tada i proći će osam sadržajnih godina da bi bila izjednačena posetom državnog sekretara Dina Raska.

Od zemlje koja je početkom pedesetih godina bila nadomak članstva u NATO paktu i primala direktnu američku pomoć, Jugoslavija se potom potpuno okreće politici nesvrstavanja. Iako se u nekim američkim krugovima nerado gledalo na ovakav obrt, a potajno strahovalo i od ponovnog zbližavanja sa SSSR-om nakon Staljinove smrti, dalekovidije diplomate u tome su videle koristan razvoj. Stoga nije neobično što u izveštajima sa bilateralnih razgovora i prilikom susreta sa Dalsom i Raskom, vrši razmena mišljenja o situaciji u podeljenoj Nemačkoj, Istočnoj Evropi, SSSR-u, ali i na Bliskom istoku i u Kini, što jasno govori i o povećanom značaju Jugoslavije u međunarodnim odnosima. O tome pak kakav je modernizacijski iskorak u ovom periodu napravljen u zemlji, svedoči utisak koji je izgradnja Beograda ostavila na Dina Raska. Prema njegovim rečima, „dah su mu oduzele” posebno dve nove zgrade, Surčinski aerodrom i zgrada SIV-a.

Poseta državnog sekretara SAD, Džona Fostera Dalsa: prijem u „Beloj vili”, Brioni, 06. 11. 1955. (Sleva nadesno: Džon Foster Dals, J. B. Tito, Džejms Ridlberger, ambasador SAD u Beogradu, Koča Popović, državni sekretar za inostrane poslove i Jože Vilfan, generalni sekretar predsednika Republike.)

Poseta državnog sekretara SAD, Džona Foster Dalsa:
pred odlazak na ostrvo Vangu, Brioni, 06. 11. 1955.

Prijem državnog sekretara SAD, Dina Raska, sa
suprugom, Beograd, 04. 05. 1963. (Din Rask, Josip
Broz Tito i Koča Popović).

Poseta državnog sekretara SAD, Džona Foster Dalsa:
odlazak na ostrvo Vangu, Brioni, 06. 11. 1955.

Averel Hariman

Averel Hariman je, kao američki ambasador u Moskvi u ratnim godinama, svedočio rađanju Druge Jugoslavije. Posle rata, kao jedan od istaknutijih diplomata hladoratovske ere, nemalo je uticao na oblikovanje američke politike prema Jugoslaviji. U njegovom poznijem angažmanu „putujućeg diplomate“, Jugoslavija je često bila usputna stanica. Posebno treba istaći posetu 1967, kada je između ostalog, u razgovorima sa Titom, Hariman tražio da „Jugoslovenski crveni krst interveniše kod Crvenog krsta Severnog Vijetnama da se američkim ratnim zarobljenicima dozvoli da prime božićne poklone i da im se omogući da redovno primaju pisma“.

Na ovim prostorima prvi put je boravio 1951, a vraćao se do samog kraja 1970-ih, poslednji put kao Karterov izaslanik na sahrani Edvarda Kardelja. Zanimljivo je da je Hariman često birao Jugoslaviju kao destinaciju za odmor. Takođe, sastajao se sa Titom i tokom njegovih boravaka u SAD, a mnogi među tim susretima označeni su kao nezvanični.

Prijem ambasadora Harimana i njegove supruge, Vanga, Brioni, 31. 07. 1965. Na fotografiji su predsednik Tito, Jovanka Broz, Averel Hariman i njegova supruga, Mari Norton Vitni Hariman.

Prijem Averela Harimana i njegove supruge, Karađorđevo, 26. 11. 1967.

Prijem američkog diplomate, Averela Harimana, Vanga, Brioni, 28. 07. 1978. Na fotografiji su predsednik Tito, Averel Hariman i njegova supruga, Pamela Beril Hariman. Pamela, treća po redu supruga Harimana, bila je u prvom braku sa Randolfom Čerčilom, sinom Vinstona Čerčila, koji je u toku rata bio član britanske misije pri NOVJ.

Politika, 27. 11. 1967.

Borba, 15. 02. 1979.

Henri Kisindžer

Veze Henrija Kisindžera sa Titovom Jugoslavijom mogu se pratiti tokom čitave osme decenije 20. veka, u kojoj je i najaktivnije usmeravao spoljnu politiku SAD. U Beogradu je boravio još 1970. u delegaciji predsednika Niksona, kao zvanični savetnik za pitanja bezbednosti. U ulozi državnog sekretara pratio je i predsednika Forda u poseti Jugoslaviji 1975, dok je u samostalnoj poseti u istoj ulozi bio godinu dana ranije. I bez zaduženja u administraciji, kao uvaženi profesor međunarodnih odnosa, susreo se sa Titom 1978. i 1979. godine. Sve ovo govori o ulozi koju je Jugoslavija imala u „realpolitici” SAD, koju je promovisao upravo Kisindžer. Sam je to sažeo nakon poslednjeg susreta sa Titom, izjavivši sledeće: „Bez obzira na to što Jugoslavija ponekad čini neke poteze koji se Americi ne sviđaju, što je uostalom i normalno jer je reč o nesvrstanoj zemlji, nezavisnost Jugoslavije predstavlja vitalni američki interes, i to je stav svake američke administracije.”

Prijem državnog sekretara SAD, Henrija Kisindžera, u Belom dvoru, Beograd, 04. 11. 1974.

Prijem državnog sekretara SAD Henrija Kisindžera u Belom dvoru: Jovanka Broz i Henri Kisindžer u toku ručka, Beograd, 04. 11. 1974.

Poseta predsednika Tita SAD: prijem Henrija Kisindžera u rezidenciji Blerhaus, Vašington, 09. 03. 1978.

Poseta predsednika Forda: pred završne jugoslovensko-američke razgovore u zgradi SIV-a, Beograd, 04. 08. 1975. Levo od Kisindžera je Džemal Bijedić, predsednik SIV-a, a desno Miloš Minić, savezni sekretar za inostrane poslove.

Prijem profesora Henrija Kisindžera u rezidenciji u Užičkoj 15, Beograd, 14. 10. 1979.

Nauka i tehnologija

Nauka i tehnologija odigrale su jednu od ključnih uloga u usponu Amerike u 20. veku, a u američkim tehnološkim otkrićima i uspesima veliku ulogu imali su i strani naučnici, poput Nikole Tesle i Mihaila Pupina. Saradnja u oblasti nauke i tehnike u socijalističkoj Jugoslaviji započela je 1952. godine. Ovu netipičnu socijalističku zemlju posećivali su poznati naučnici, poput virusologa Alberta Sejbina i jednog od najpoznatijih svetskih karidologa Majkla Debejkija, a pored kooperacije univerziteta i instituta, značajna saradnja je ostvarena i u izuzetno „hladnoratovskim” oblastima – na polju nuklearnih i svemirskih istraživanja, o čemu svedoči i poseta Tita Nasi, ali i poseta posade Apolo 11 Beogradu. Najznačajnija prosvetno-naučna saradnja između Jugoslavije i SAD ostvarena je u okvirima Sporazuma o kulturno-prosvetnoj razmeni (Fulbrajtovog programa), koji je potpisan 1964. godine.

Džejms Vilijem Fulbrajt

Jedan od najznačajnijih aspekata američke kulturne diplomatije u hladnoratovskoj eri bili su svakako obrazovni programi i programi razmene. Omogućavanje razmene na kulturnom i obrazovnom polju doprinelo je upoznavanju stranaca sa Amerikom, američkim načinom života i kulturom, a uticalo je značajno i na odnose SAD sa zemljama sa kojima su potpisani sporazumi o razmeni. Zakon o Fulbrajtovom programu (1946), nazvan po senatoru Vilijemu Fulbrajtu, podrazumevao je program međunarodne razmene baziran, pre svega, na naučnom usavršavanju. Ovaj program omogućavao je odlazak američkih državljana u druge zemlje, kao i dolazak stranih državljana u SAD.

Sporazum o kulturno-prosvetnoj razmeni između SAD i Jugoslavije potpisan je 09. 11. 1964. u Beogradu, prilikom posete Vilijama Fulbrajta. Fulbrajt je tada naglasio da je ovaj sporazum prvi sporazum o kulturno-prosvetnoj razmeni SAD i jedne socijalističke zemlje. Dodao je, takođe, da veruje „da ovaj sporazum predstavlja izraz svesti koja postoji u obema zemljama da su zajednički interesi čovečanstva važniji od različitih ideologija pojedinih država.“

Kulturno-prosvetna saradnja SAD i Srbije u okviru Fulbrajtovog programa veoma je aktivna i dan-danas.

Prijem predsednika Spoljnopolitičkog odbora Senata SAD Vilijema Fulbrajta, sa suprugom, Brdo kod Kranja, 14. 11. 1966.
(Sleva nadesno: Jovanka Broz, J. B. Tito, Elizabet Fulbrajt, supruga Vilijema Fulbrajta, Berk Elbrik, ambasador SAD u Beogradu.)

Prijem predsednika Spoljnopolitičkog odbora Senata SAD Vilijema Fulbrajta, sa suprugom, Brdo kod Kranja, 14. 11. 1966. (JB.Tito i Vilijem Fulbrajt)

Susret sa predsednikom Spoljnopolitičkog odbora Senata, Vilijemom Fulbrajtom, Vašington, 29. 10. 1971. (Za stolom sleva nadesno: Vidoje Žarković, predsednik Narodne skupštine SR Crne Gore, jedan od članova Senata, J. B. Tito, Vilijem Fulbrajt i Kiro Gligorov)

Poseta predsednika Tita SAD: susret sa predsednikom Spoljnopolitičkog odbora Senata, Vilijemom Fulbrajtom, Vašington, 29. 10. 1971. (Levo od J. B. Tita je Vilijem Fulbrajt, a desno Kiro Gligorov, član predsedništva SFRJ.)

Susret sa predsednikom Spoljnopolitičkog odbora Senata, Vilijemom Fulbrajtom, Vašington, 29. 10. 1971. (Za stolom sleva nadesno: Mirjana Krstinić, članica SIV-a, Vidoje Žarković, jedan od članova Senata, J. B. Tito, Vilijem Fulbrajt; Tito se rukuje sa Majklom Mensfildom, liderom senatske većine.)

Albert Sejbin

Za razvoj medicine u Jugoslaviji značajan je doprinos američkih naučnika, među kojima je i doktor Albert Sejbin, američki viruslog, koji je otkrio vakcinu protiv dečje paralize. Bio je u Jugoslaviji četiri puta. Prilikom svoje posete 1960. poklonio je Institutu Torlak originalne sojeve polio virusa, zahvaljujući čemu je Jugoslavija postala jedna od prvih zemalja u kojoj se proizvodila vakcina protiv dečje paralize.

Sa predsednikom Josipom Brozom Titom, Sejbin se sastao dva puta, 1966. i 1967. godine. Nakon prvog susreta, Sejbinu je, na prijemu u SANU, predsednik akademije Velibor Gligorić uručio Orden jugoslovenske zastave s lentom „za velike naučne zasluge i osvedočenu ljubav“ prema Jugoslaviji.

Prijem dr Alberta Sejбина, pronalazača vakcine protiv dečije paralize, kod predsednika Tita, Beograd, 06. 04. 1966.

Prijem dr Alberta Sejbina, profesora Medicinskog fakulteta u Sinsinatiju, SAD, Beograd, 12. 11. 1967. (Na fotografiji su, pored Tita i Sejbina, profesor dr Jovan Cekić, profesor na Medicinskom fakultetu u Beogradu i Vladimir Popović, generalni sekretar predsednika Republike.)

ИЗ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ

Страна

ЈУГОСЛОВЕНСКО ПРИЗНАЊЕ
ВЕЛИКОМ НАУЧНИКУ

ДР АЛБЕРТУ СЕЈБИНУ ПРЕДАТ ОРДЕН ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ЗАСТАВЕ СА ЛЕНТОМ

На јучерашњем пријему у Српској академији наука и уметности, академик Велибор Глигорић, председник Академије предајући високо Југословенско одликовање научнику и проналазачу живе вакцине против дечје парализе професору Алберту Сејбину, у свом говору нагласио је од коликог је значаја за цео свет племенити и несебични рад професора Сејбина на сузбијању опаке болести која је за собом остављала десетине хиљада годишње.

„Колико је племенит и несебичан његов рад, сведочи и његов гест стављања наредника Југославије на слободну употребу своје вакцине — нагласио је Велибор Глигорић — чиме је омогућено да та погубна зараза у нашој земљи буде сузбијена“.

У свом кратком одговору професор Сејбин се, узбуђен, захвалио на високој почаси коју му је указао Председник Републике, као и на плодној и драгоценој сарадњи коју му пружиле његове Југословенске колеге. „Овај орден чуваћу са највећим задовољством и захвалношћу“ — изјавио је велики научник.

После пријема на којем му је уручен орден, професор Алберт Сејбин посетио је ректора Београдског универзитета Војислава Ђорђевића.

Приликом свог боравка у Београду, др Сејбин је посетио више установа а родио је и стручне разговоре са нашим вирусолозима у Заводу за здравствену заштиту Србије.

Спомен у просторијама Српске академије наука и уметности он је одржао предавање о проблемима на које се наилази у покушајима одређивања могуће улоге вируса у обољењу од рака код човека, на чему научник ради већ дужи времена.

В. КРСТАНОВИЋ

Др Велибор Глигорић уручује одликовање др Алберту Сејбину

Домаћи рецепт за производњу никла

Заслугом сарадника Института за технологију минералних сировина наша земља може, уместо увозника, да постане извозник никла

Југословенски стручњаци решили су целокупни технолошки поступак за производњу домаћег никла. Тако је остварен још један услов да Југославија ускоро постане произвођач овог драгоценог метала без којег се не може замислити производња перфорираних челика и низа других производа. Реализацијом овог пројекта, наша земља може, уместо увозника, да постане извозник никла.

Први услов је био остварен, а то је да се налазишта никла у Србији, а нарочито у области Голеша, код Приштине, чије се резерве процене на неколико милиона тона. Међутим, економична експлоатација овог лежишта зависи од успешног решења технолошког поступка, јер руда садржи нешто више проценим магнезијума, какве се данас у свету још не експлоатишу. Овај задатак решили су сарадници Института за технологију нуклеарних и других минералних сировина у Београду: Милета Шћеров, Никола Пацовић, Јелена Лучић, Емилија Туфегчић, Владо Зоговић, Станоје Протић и други, који су у појединим фазама разраде овог поступка

Borba, 7. april 1966.

| 60 | JUGOSLOVENSKO-AMERIČKI ODNOSI KROZ FOTO-OBJEKTIV

JUGOSLOVENSKO-AMERIČKI ODNOSI KROZ FOTO-OBJEKTIV | 61 |

Apolo 11

Samo tri meseca nakon misije Apolo 11 i načinjenih prvih koraka na Mesecu, Nil Armstrong, Majkl Kolins i Edvin Oldrin posetili su Jugoslaviju. Astronauti su u Beogradu dočekani ovacijama 18. 10. 1969, a ovaj događaj je tada opisivani i kao „najveći doček u istoriji Beograda“. Tito je astronautima uručio brojne poklone, kao i najviše odlikovanje, Orden jugoslovenske zvezde sa lentom, dok je Jovanka Broz suprugama astronauta poklonila broševe sa koralima. Pored zvaničnih poklona, zanimljivo je da je Armstrong, prilikom svečanog ručka, zatražio Titov autogram koji je dobio na restoranskom meniju. Astronauti su jugoslovenskom predsedniku uručili mikrofilm, načinjen prilikom sletanja na Mesec.

Po odlasku, astronauti su se složili da je Jugoslavija ostavila prijatan utisak na njih, a Nil Armstrong je ovom prilikom rekao i sledeće: „Za mene je posebno zadovoljstvo što sam došao u Jugoslaviju. Moj prvi naučni eksperiment koji sam, još kao đak, izvršio u školi bila je izrada modela jednog pronalaska Nikole Tesle.“

Prijem astronauta, članova posade Apolo 11: dodela odlikovanja, Beograd, 18. 10. 1969.
(Sleva nadesno: Edvin „Baz“ Oldrin, Majkl Kolins, Nil Armstrong, Jovanka Broz, J. B. Tito)

Prijem astronauta, članova posade Apolo 11:
U razgovoru, Beograd, 18. 10. 1969.
(Sleva nadesno: Edwin „Baz“ Oldrin, Majkl Kolins, Nil
Armstrong, J. B. Tito)

Prijem astronauta, članova posade Apolo 11:
Zdravica Nila Armstronga, Beograd, 18. 10. 1969.
(Sleva nadesno: Nil Armstong, Zvonimir Petnički,
prevodilac, Jovanka Broz, Vilijem Leonhart, ambasador
SAD u Beogradu i Viktor Bujanj, komandant
Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva; sa druge strane
stola su J. B.Tito, „Baz“ Oldrin i Majkl Kolins)

Prijem astronauta, članova posade Apolo 11:
Jovanka Broz u razgovoru sa suprugama kosmonauta,
Beograd, 18. 10. 1969.
(Sleva nadesno: Patriša Kolins, Dženet Armstrong, Lijana
Tambača, prevoditeljka, i Jovanka Broz)

Astronauti, članovi posade Apolo 11, na prolazu kroz
centar Beograda, 17. 10. 1969. Foto Stevan Kragujević
(Sleva nadesno: Nil Armstong, „Baz“ Oldrin, Majkl
Kolins)

NASA

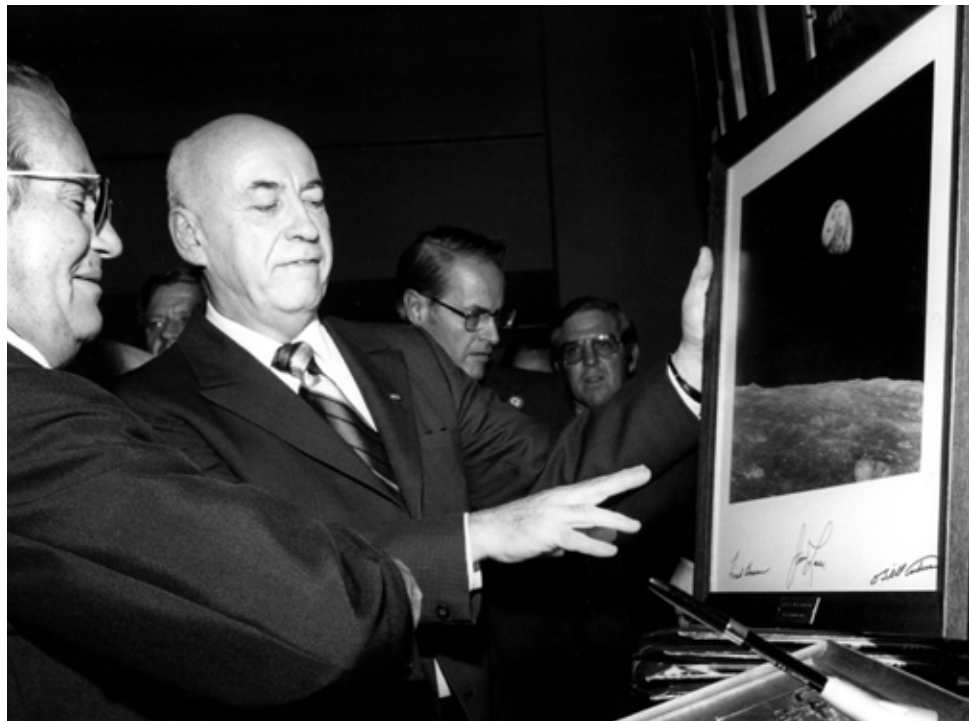
Interesovanje za tehnološki napredak i trku u svemiru, Tito je pokazao i kada je nezvanični deo posete SAD 1971. započeo u Hjustonu, gde je posetio NASA Svemirski centar. Domaćini su mu bili dr Robert Gilrut, direktor NASA i Tomas Steford, zamenik direktora za izvršenje letova.

Zanimljiv utisak o ovoj poseti Tito je izneo rekavši: „Ovdje je nauka – astronautika i medicina – dostigla veoma visok stepen služeći humanim ciljevima. Zahvaljujući toj nauci, čovjek je stupio na Mjesec i ljudi su tako mogli da vide kako izgleda taj simbol ljubavi kome su se vijekovima divili i o njemu sanjali. I taj simbol ljubavi je mnogo lepši kad ga gledamo odavde sa Zemlje, nego kada se dođe tamo i pogleda izbliza.“

Poseta predsednika Tita Svemirskom centru NASA: razgledanje originalnih kapsula letilica, Hjuston, 30. 10. 1971. Levo od J. B. Tita je Vidoje Žarković, predsednik Narodne skupštine SR Crne Gore, a desno Tomas Staford, zamenik direktora NASA za izvršenje letova i svojevremeno član posade Apolo 10.

Predaja poklona, Hjuston, 30. 10. 1971. Direktor NASA Robert Gilrut J. B. Titu je poklonio uramljenu fotografiju Zemlje, koju je snimio astronaut Frenk Bormen, član posade Apolo 8, iz orbite oko Meseca. Na poklonjenoj fotografiji su potpisi svih članova posade misije Apolo 8.

U Centru kontrole leta, Hjuston, 30. 10. 1971. Na fotografiji Glin Lani, glavni direktor kontrole leta demonstrira J. B. Titu praćenje letelice iz kontrolne sobe.

Demonstracija hoda astronauta po Mesečevoj površini, Hjuston, 30. 10. 1971. U pozadini iza predsednika Tita je Robert Gilrut, direktor NASA.

Majkl Debejki

Poseta predsednika Tita Hjustonu 1971. bila je prilika i da obiđe Medicinski centar Teksasa, odnosno njegov Institut za rehabilitaciju i istraživanje – koji je vršio zajednička istraživanja sa Institutom za kliničku neurofiziologiju Ljubljanskog univerziteta. Bila je to prilika i da predsednik upozna kardiologa svetskog glasa Majkla Debejkija, koji će nepunu deceniju kasnije biti pozvan u Jugoslaviju da svojim savetima pomogne rad lekarskog konzilijuma koji je lečio predsednika Tita, zajedno sa sovjetskim lekarom, Maratom Knjazjevim.

Veze Debejkija sa Jugoslavijom mogu se pratiti i nešto ranije. Još avgusta 1967. čuveni lekar je sa svojim timom izvršio deset operacija na otvorenom srcu u Ljubljani i Beogradu, od kojih je ona koju je izvršio 19. 08. u Drugoj hirurškoj klinici Beogradskog univerziteta praćena direktnim televizijskim prenosom.

Predsednik Tito u poseti Medicinskom centru i Institutu za rehabilitaciju i istraživanja u Hjustonu: direktor Vilijam Spenser i dr Milan Dimitrijević, direktor Instituta za rehabilitaciju u Ljubljani demonstriraju dostignuća u lečenju bolesnika, 30. 10. 1971.

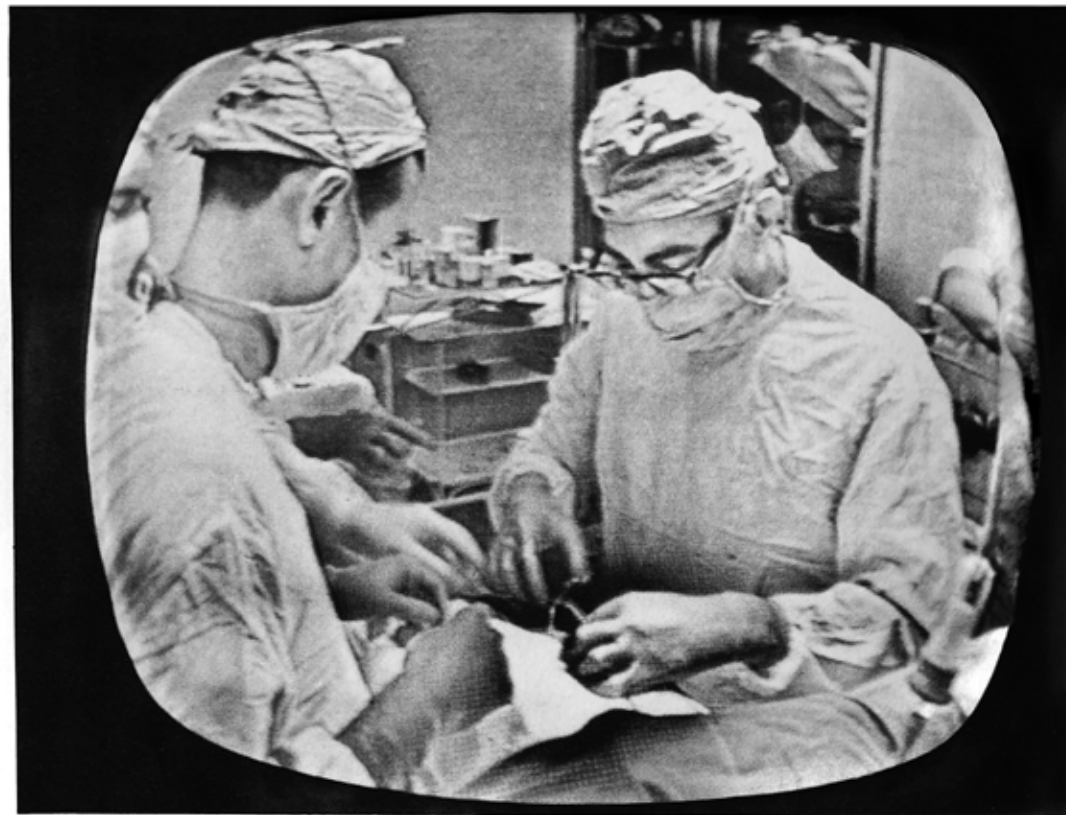

Susret predsednika Tita sa profesorom Majklom Debejkijem, Brdo kod Kranja, 06. 01. 1980.

Susret predsednika Tita sa članovima lekarskog konzilijuma, ličnim lekarima i profesorima Majklom Debejkijem i Maratom Knjazjevim, Brdo kod Kranja, 06. 01. 1980. (Sleva nadesno sede: Majkl Debejki, Marat Knjazjev, Jovan Ristić, Mioljub Kičić. Sleva nadesno stoje: Predrag Lalević, Radoslav Dragojević, Damir Hranilović i Milomir Stanković.)

Milioni TV gledalaca iz Jugoslavije i drugih delova Evrope, sve do Finske na severu, posmatrali su uzdržana daha kako širom sveta slavni hirurg dr Majkl de Bejki sa uspehom vrši operaciju na otvorenom srcu na Drugoj hirurškoj klinici u Beogradu.

Pregled, br. 10, 1967.

Umetnost i popularna kultura

Umetnost i popularna kultura igrali su važnu ulogu u hladnom ratu, te je kulturna razmena između SAD i Jugoslavije od izuzetne važnosti za razumevanje i hladnog rata i jugoslovenske pozicije u bipolarnom svetu. Razlaz sa Sovjetskim Savezom i NE Staljinu, značili su DA za holivudske filmove, džez i rokenrol, američke pisce, izložbe američkog apstraktnog ekspresionizma i pop-arta. Od dolaska Erika Džonstona u Jugoslaviju 1948, čime su ponovo širom otvorena vrata holivudskim filmovima, u Jugoslaviji su boravile zvezde poput Kirka Daglasa, Orsona Velsa, Elizabet Tejlor, Ričarda Bartona, Džozefine Bejker. Kulturna saradnja nije tekla samo u jednom pravcu i nije značila samo prihvatanje američke kulture, već su i najznačajniji jugoslovenski umetnici gostovali na američkim pozorišnim scenama, muzičkim i filmskim festivalima i u najpoznatijim muzejima i galerijama.

Kirk Daglas

Holivudska zvezda, Kirk Daglas, posetio je Jugoslaviju novembra 1964. kao predstavnik programa predsednika Kenedija „Ljudi ljudima“ čiji je cilj bilo upoznavanje naroda širom sveta. Kirk Daglas je iskazao simpatije prema jugoslovenskom narodu, istakavši da se prvi put susreo sa jugoslovenskom kulturom prilikom snimanja filma sa Karlom Maldenom. „Konstatujem da ste izvanredno hrabra i izdržljiva nacija. Nikada pred sobom nisam video toliko divnih jela, niti osetio želju da svako od njih probam. Siguran sam da bar tri dana neću moći da okusim nijedan zalogaj. Pored, toga, oduševljen sam vašom muzikom i pevačicom Radmilom Karaklajić i Đorđem Marjanovićem, čije su me interpretacije oduševile.“

Prilikom posete Jugoslaviji, holivudskog glumca i njegovu suprugu En primili su Tito i Jovanka Broz u dvorcu Brdo kod Kranja. Zanimljivo je da je Daglas nakon ove posete poslao Titu pismo zatraživši njegovu fotografiju sa autogramom.

Prijem američkog glumca Kirka Dagleasa, sa suprugom En Bajdens Daglas, Brdo kod Kranja, 07. 11. 1964.

Prijem američkog glumca Kirka Daglasa, sa suprugom
En Bajdens Daglas, Brdo kod Kranja, 07. 11. 1964.

Plakati za filmove „Spartak” i „Obračun kod O.K. Korala”

Orson Vels

Da li ste znali da je glumac Orson Vels zakasnio na premijeru filma „Bitka na Neretvi“, koja se održavala u Sarajevu 29. 11. 1969. godine? Anegdota kaže da Vels nije želeo da putuje pretrpanim avionom, namenjenim gostima premijere, te da je iz Dubrovnika za Sarajevo krenuo autobusom. U trenutku kada je ušao u salu, na platnu se prikazivao deo filma u kom je Velsov lik ubijen, a predsednik Tito, koji je takođe prisustvovao premijeri, u šali je rekao: „I baš sad kad su ga ubili!“ Drugi susret Tita i Orsona Velsa odigrao se deset godina kasnije, 29. 04. 1979. godine, kada je Vels boravio u Sloveniji na snimanju filma o Nikoli Tesli.

Predsednik Tito se pozdravlja sa Orsonom Velsom nakon premijere filma „Bitka na Neretvi“, Skenderija, Sarajevo, 29. 11. 1969. Pored Velsa i Tita je reditelj filma, Veljko Bulajić. (Snimio Stevan Kragujević)

Razgovor predsednika Tita sa članovima ekipe filma „Bitka na Neretvi” nakon premijere, Dom omladine, Sarajevo, 29. 11. 1969. Uz Velsa i Tita, na fotografiji su glumci Jul Briner i Špela Rozin, kao i Džemal Bijedić, predsednik Skupštine SR BiH.

Prijem Orsona Velsa, koji učestvuje na snimanju filma o Nikoli Tesli u Sloveniji, Brdo kod Kranja, 29. 04. 1979.

Prijem Orsona Velsa, koji učestvuje na snimanju filma o Nikoli Tesli u Sloveniji, Brdo kod Kranja, 29. 04. 1979.

Ričard Barton i Elizabet Tejlor

Kada su novinari upitali Ričarda Bartona kako se osećao kada mu je ponuđena uloga Josipa Broza Tita u filmu Sutjeska, rekao je: „Blago rečeno - uplašio sam se!“ Izjavio je i da se savetovao sa svojom suprugom, Elizabet Tejlor, pre nego što je prihvatio ulogu. Smatrao je Tita najuglednijim državnikom novije istorije, ističući da je oduvek želeo da igra jednu tako snažnu ličnost na filmu. Ričard Barton i Elizabet Tejlor bili su česti gosti Tita i Jovanke Broz tokom snimanja Sutjeske početkom sedamdesetih. Kada se video sa Bartonom na Tjentištu tokom snimanja filma, Tito je istakao kako mu se posebno sviđa njegov kostim, što je, zapravo, bila Titova partizanska uniforma.

Predsednik Tito i Jovanka Broz osmatraju snimanje pojedinih kadrova filma „Bitka na Sutjesci“, Tjentište, Foča, 05. 09. 1971. Između Tita i Jovanke je „ranjeni“ Ričard Barton u ulozi J. B. Tita, desno od Jovanke Broz je glumac Hardi Kriger, a iznad nje je Hamdija Pozderac, predsednik Skupštine SR BiH.

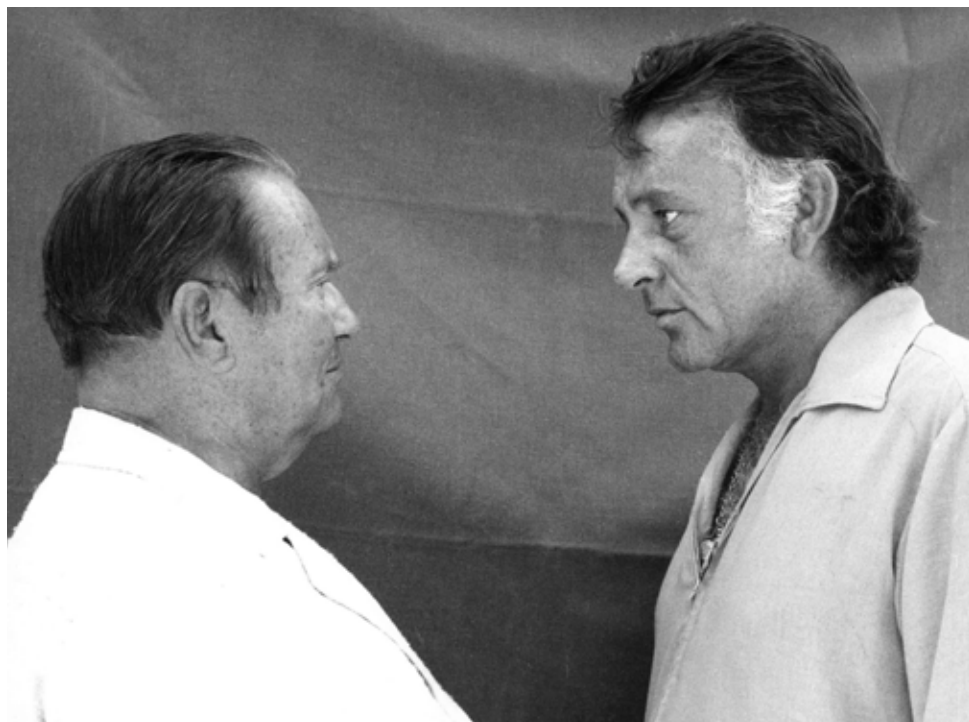

Predsednik Tito i Jovanka Broz u obilasku zoološkog vrta kod vile „Jadranka” sa Elizabet Tejlor i Ričardom Bartonom, Brioni, 31. 07. 1971.

Prijem Elizabet Tejlor u Belom dvoru, Beograd, 21. 09. 1971.

Predsednik Tito i Ričard Barton, Vanga, Brioni, 02. 08. 1971.

Prijem Ričarda Bartona i Elizabet Tejlor: vožnja po vinogradu, Vanga, Brioni, 06. 08. 1972.

Holivud

Erik Džonston, direktor Udruženja filmskih producenata i distributera Amerike, bio je prvi američki zvaničnik koji je posetio Jugoslaviju nakon sukoba sa Staljinom. Ovim je otpočela nova etapa otvaranja jugoslovenskog tržišta za američku kinematografiju, a činjenica da je Tito bio veliki ljubitelj filma, značajno je doprinela ovakvoj saradnji.

Tito je 1971. godine, prilikom putovanja kroz SAD, posetio i Los Anđeles. Na prijemu u hotelu „Century Plaza“ priređenom u njegovu čast, dočekali su ga Kirk Daglas, Čarlton Heston, Širli Maklejn, Karl Malden, Rok Hadson i Li Marvin.

Susret sa glumcima iz Holivuda u hotelu „Century Plaza“, Los Andeles, 01. 11. 1971.
(Skroz levo je Čarlton Heston, desno od njega Semjuel Jorti, gradonačelnik Los Andeles, a potom glumica Džejn Vajmen.)

Prijem Erika Džonstona, predstavnika Udruženja američkih filmskih proizvođača, kod maršala Tita, Beograd, 04. 10. 1948.
(Sleva nadesno: Erik Džonston, J. B. Tito, Srđan Prica, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove)

Poseta predsednika Tita SAD: susret sa glumcima iz Holivuda u hotelu „Century Plaza”, Los Anđeles, 01. 11. 1971.

Poseta predsednika Tita SAD: susret sa glumcima iz Holivuda u hotelu „Century Plaza”, Los Anđeles, 01. 11. 1971. (Predsednik Tito se rukuje sa Kirkom Daglasom; pored Tita i Jovanke su Semjuel Jorti, gradonačelnik Los Andelesa, i njegova supruga, Bets.)

Poseta predsednika Tita SAD: susret sa glumcima iz Holivuda u hotelu „Century Plaza”, Los Anđeles, 01. 11. 1971.
(Levo od Tita je glumica Džejn Vajmen, a potom Semjuel Jorti, gradonačelnik Los Andelesa.)

Džozefina Bejker

Džozefina Bejker, umetnica, plesačica i borkinja za ljudska prava, bila je simbol međuratnog perioda. Njeni nastupi širom sveta u suknji od banana ostavljali su publiku bez daha. Pored umetničke karijere, Bejker je odigrala značajnu ulogu i kao špijun francuskog Pokreta otpora u Drugom svetskom ratu.

O uticaju Džozefine Bejker na ovim prostorima svedoči njen portret, koji je naslikala Milena Pavlović Barili 1928. godine. Aprila 1929. Bejker je nastupila u Beogradu i Zagrebu, kada je očarala publiku u „Luksoru“ i skupljala prilog za najugroženije stanovništvo u beogradskom lokalnu „Jar“. U Jugoslaviji je nastupala i 1958. i 1968, a 1973. je, kao ambasadorica UNICEF-a i, posetila Tita i Jovanku Broz na Brionima.

Ispraćaj Džozefine Bejker sa Briona, 05. 02. 1973.

Milena Pavlović Barili, „Džozefina Bejker“, 1928.

Ilustrovani list, 03. 06. 1928.

„Црна Звезда“ у београдској чаршији

— Џозефина Бекер посетила је јуче у подне радњу Владе Митића и Брата у Кнез Ми-
хајловој улици и одабрала за себе свиле и чарапа —

Приличка лепотица Џозефина Бе-
кер остаје још два дана у Бео-
граду. А можда и три.
Црна Звезда са Далеког Запада,
осећа се, нагледа, веома угодно на
нашем Блиском Истоку. А не осећа
се рђаво ни њен пратилац, добро
ћудни, питоми италијански гроф.
Поново игра у „Луисору“, поно-
во пена нежне боделиво приличке
песме за коју се пели да воде по-
рекло од побожних песама првих
хришћанских мислионара.
И одмара се у свом стану у
„Ексцелсиора“ у друштву свога
перног пратиоца:
— Darling...
Гроф Пенито се окреће готов да
јој испуни сваку жељу.
— Шта је ово, darling?
У мшкој руци Џозефина држи те-
леграм на коме ћирлицом слони-
ма написана оловком стоји нешто
што ни она ни он не разумеју.
— Телеграм?
— Било да је...
Занета. Телеграм за госпођицу
Бекер.

Politika 06. 04. 1929.

Јозефина Бекер скупља прилоге за београдску сиротињу

Politika, 04. 04. 1929.

— Црна звезда“ скупљала је 1430 динара и предлаже на „Политици“ за хумано друштво „Насушњи хлеб“ —

Jovanka Broz u muzejima

Prva putujuća izložba savremenog jugoslovenskog slikarstva u SAD izložena je 1960. u Vašingtonu, dok je dve godine kasnije savremena jugoslovenska umetnost predstavljena i u Njujorku.

Pomenuti primeri ilustruju bogatu kulturnu razmenu između dve zemlje u hladnoratovskom periodu, a brojne izložbe američke savremene umetnosti održane su i u Jugoslaviji. Među njima se izdvaja izložba „Američka kultura: Pogled na sedamdesete godine“ (1979) i retrospektivna izložba Roberta Smitsona (1983) u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu.

Izložba „Američka kultura: Pogled na sedamdesete godine“ premijerno je predstavljena u Beogradu, da bi kasnije nastavila put po Evropi. Prikazala je različita polja američkog umetničkog stvaralaštva – od arhitekture, preko ulične umetnosti, muzike, filma, pozorišta. Izložbu, postavljenu pod kupolom u parku MSUB, otvorila je Džoun Mondejl, supruga potpredsednika SAD, Voltera Mondejla.

Pomenuta Smitsonova izložba najverovatnije je prva retrospektivna izložba nekog land-art umetnika na svetu. Prvi put je postavljena 1980, da bi tri godine kasnije stigla i u Beograd, zahvaljujući inicijativi Roberta Hobsa, profesora na Univerzitetu Kornel i profesora Ješe Denegrija, tada kustosa u MSUB.

Da je povezivanje dveju zemalja kroz kulturu i umetnost, bila značajna tačka u njihovim odnosima, svedoče i fotografije iz foto-arhive Muzeja Jugoslavije, na kojima su zabeležene posete Jovanke Broz Nacionalnoj galeriji u Vašingtonu i Muzeju moderne umetnosti u Njujorku (MOMA) 1963, kao i obilazak Muzeja istorije i tehnike u okviru Smitsonijan instituta u Vašingtonu 1971. godine.

Jovanka Broz u poseti Nacionalnoj galeriji u Vašingtonu, 17. 10. 1963. Levo od Jovanke Broz je Džon Volker, glavni kustos i direktor Nacionalne galerije.

Jovanka Broz u poseti Muzeju moderne umetnosti u Njujorku, 20. 10. 1963. U društvu Jovanke Broz (desno) je Robin Čendler Djuk, novinarka i istaknuta borkinja za ženska prava (kasnije i diplomatkinja), supruga Endžira Bidla Djuka, šefa protokola SAD.

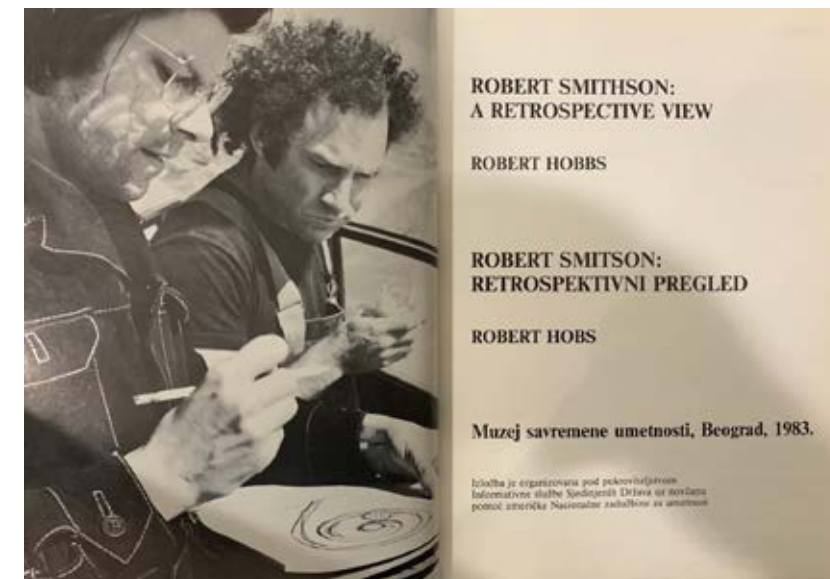
Poseta Jovanke Broz Muzeju istorije i tehnologije u okviru „Smitsonian zadužbine“, 28. 10. 1971.

Pregled, br. 205, 1979.

Pregled, br. 205, 1979.

Katalog izložbe Roberta Smitsona

Privredna saradnja

Jugoslovensko-američki privredni i ekonomski odnosi imali su pozitivan karakter skoro četiri decenije, uprkos dubokim ideološkim razlikama. Iako socijalistička zemlja, Jugoslavija je imala izrazito uspešnu saradnju sa američkim bankama i kompanijama. Krenulo je sa pomoći UNRRA prilikom obnove zemlje, a nizali su se krediti i dugoročni zajmovi za razvoj. Posebno je bila važna saradnja sa kompanijama „McDonnell Douglas” i „Coca-Cola”, ali i veliki jugoslovenski automobilski poduhvat prodaje automobila „jugo” na američkom tržištu. Jedan od najboljih pokazatelja uspešne jugoslovensko-američke privredne saradnje bio je Zagrebački velesajam, na kome su promovisani rezultati te saradnje, i gde su u američkom paviljonu generacije stanovnika Jugoslavije mogle da zavire u prikaz „američkog sna”.

Dejvid Rokfeler

Filantrop Dejvid Rokfeler, predsednik „Chase Manhattan Bank“, tada jedan od najbogatijih ljudi na svetu, posetio je Jugoslaviju u januaru 1973. godine, kako bi razgovarao o jačanju poslovne saradnje sa SFRJ. Rokfeler se u Beogradu sreo sa sekretarom za finansije, Jankom Smoleom, a na Brionima je posetio i predsednika Tita. Ipak, na njega je najveći utisak ostavio Dubrovnik. Kada je rekao da bi umesto novih poslovnih sastanaka radije samo prošetao gradom, jedan jugoslovenski bankar mu je u šali kazao: „Znate, ja sam iz jednog malog mesta u Jugoslaviji. Bio sam dečak i kada bi se neko od stanovnika specijalno lepo obukao i prošao kroz grad, ljudi bi govorili: Pazi ga, ovaj je pravi Rokfeler...! Ovde su svi čuli za Rokfelera, pa se zato ne treba ni čuditi što svi žele da vas vide...“

Prijem predsednika „Chase Manhattan Bank“ iz Njujorka, Dejvida Rokfelera sa suprugom. Bela vila, Brioni, 27. 01. 1973. Pored Tita i Jovanke Broz, na fotografiji su Dejvid Rokfeler i njegova supruga, Margaret Makgrat, kao i Janko Smole, savezni sekretar za finansije (između Rokfelera i Jovanke Broz) i Branislav Čolanović, guverner Narodne banke Jugoslavije (skroz desno).

Prijem predsednika „Chase Manhattan Bank“ iz Njujorka, Dejvida Rokfelera, sa suprugom, Bela vila, Brioni, 27. 01. 1973. Pored Tita i Jovanke Broz, na fotografiji su Dejvid Rokfeler i njegova supruga, Margaret Makgrat.

Prijem predsednika „Chase Manhattan Bank“ iz Njujorka, Dejvida Rokfelera, sa suprugom, Bela vila, Brioni, 27. 01. 1973.

McDonnell Douglas i Pan Am

Šezdesetih godina 20. veka zahvaljujući revoluciji u razvoju avio-industrije i avio-saobraćaja Jugoslavija i SAD bile su bliže nego ikad. Avionima kompanije Pan Am iz Beograda se posredno letelo do čak 17 američkih gradova. Direktan let Beograd–Njujork trajao je 8,5 časova, a akcijska cena karte u zimu 1964/1965. iznosila je 528 dolara. Za taj iznos putnici su uživali i u obrocima spremljenim po receptima čuvenog pariskog restorana „Maksim“.

Avione američke kompanije „McDonnell Douglas“, DC-9, su tada u svojim flotama imali JAT i Inex-Adria, dok je u periodu svoje najveće globalne diplomatske aktivnosti, između 1959. i 1967, predsednik Tito leteo modelom DC-6B, posebno opremljenim za njegove potrebe. Tito je, stoga, na putu kroz SAD 1971. posetio i „McDonnell Douglas“ fabriku aviona u Long Biču. Tom prilikom, u društvu domaćina, predsednika kompanije, Džeksona Makgoven, video je završni deo montaže aviona DC-10, čija je proizvodnja započela tek neki mesec ranije.

Predsednik Tito u poseti fabrici aviona „McDonnell Douglas“ u Long Biču, 01. 11. 1971. Predsednik kompanije, Džekson Makgoven upoznao je ovom prilikom Tita sa rezultatima uspešne desetogodišnje saradnje sa jugoslovenskim preduzećima JAT i Intereksport (Inex-Adria).

Prijem delegacije kompanije „Pan American” kod predsednika Tita, Beograd, 21. 06. 1966. U pratnji delegacije bio je i ambasador SAD u Beogradu, Berk Elbrik, četvrti sleva.

Predsednik Tito u poseti fabrici aviona „McDonnell Douglas” u Long Biču: obilazak hale za montažu aviona DC-10, 01. 11. 1971.

Predsednik Tito u poseti fabrici aviona „McDonnell Douglas” u Long Biču: u unutrašnjosti novog aviona DC-10, 01. 11. 1971. Desno od predsednika Tita je predsednik kompanije, Džekson Makgoven, a levo Mirko Tepavac, državni sekretar za inostrane poslove. Iza je Kiro Gligorov, član Predsedništva SFRJ.

**МЛАЗИМ АВИОНИМА ИЗ ЕВРОПЕ
ДО 17 ГРАДОВА У СЈЕДИЊЕНИМ
АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА!**

Само авио-
олима компаније PAN
AMERICAN можете да летите
из Европе у 17 градова
САД директно. Ако знате да
обавите скупљени посао или
кратку посету у САД, нај-
брже и најудобније ћете сти-
ћи авиолима компаније PAN
AMERICAN. При повратку у
Европу можете летети из на-
ког града где жисте, кроз
становице PAN AMERI-
CAN. Тиме штедите време и
ваши посао постаје ефикас-
није. Само PAN AMERICAN
да пута авиолима (неопла-
ћеном и отплатом) лети из Бео-
града до Њујорка директним
авиолима. Само за 8 сати и
15 минута удобног лета сти-
ћете Београда до Њу-
јорка!

У оставици авиолима можете
летети из Београда до Њу-
јорка, а онда до Београда, Рима,
Франкфурта, Париза и Лос-
Анџелеса. Авиолима компаније
PAN AMERICAN стоје
вама на располагању за сва
обавештења и резервације.
У Југославији, за сва
обавештења и резервације
обратите се Генералном за-
ступнику компаније
PAN AMERICAN ЈАТ-у Бео-
град, Маршала Тита број 18,
телефон 22-948.

PAN AMERICAN
најискуснија ваздухопловна компанија на свету
ПРВИ ПРЕКО АТЛАНТИКА
ПРВИ У ЈУЖНОЈ АМЕРИЦИ

**ИЗ БЕОГРАДА
ЧЕТИРИ ПУТА НЕДЕЉНО
ПОЛЕЋУ АВИОНИ
PAN AMERICAN-а
ПРЕМА ЗАПАДУ И ИСТОКУ**

АВИОНИ PAN AMERICAN-а СЛЕЋУ У СВЕ ЗЕМЉЕ
БЛИСКОГ И ДАЉЕКОГ ИСТОКА: ИСТАМБУЛ, БЕЈ-
РУТ, КАРАЧИ, ЊУ ДЕЉИ, ХАНГУ, ХОНГКОНГ,
ТОКИО. ДО СВИХ ОВИХ ГРАДОВА МОЖЕТЕ ДО-
СНЕТИ БЕЗ МЕЊАЊА АВИОНА ДИРЕКТНО ИЗ БЕО-
ГРАДА. БИЋЕТЕ ЗАДОВОЉНИ УСЛУГАМА И ГОСТО-
ЉУБИВОШЋУ КОЈЕ ВАМ СЕ ПРУЖАЈУ У МЛАЗИМ
АВИОНИМА КОМПАНИЈЕ PAN AMERICAN. ОСО-
БЉЕ У ВАШИМ УДОБНИМ АВИОНИМА ГОВОРИ ПО
НЕКОЛИКО ЈЕЗИКА. ХРАНА КОЈА ЈЕ ВРЛО УКУСНА
СПРЕМА СЕ ПО РЕЦЕПТИМА МАХИМА ИЗ ПАРИЗА.
АЛИ НАЈБОЉЕ ОД СВЕГА ЈЕ САЗНАЊЕ КОЈЕ ВАС
ПРАТИ ЦЕЛИМ ВАШИМ ПУТЕМ ДА ЛЕТИТЕ СА
НАЈИСКУСНИЈОМ ВАЗДУХОПЛОВНОМ КОМПАНИ-
ЈОМ НА СВЕТУ.

ЗА СВА ОБАВЕШТЕЊА ЗА РЕЗЕРВАЦИЈЕ ОБРА-
ТИТЕ СЕ ГЕНЕРАЛНОМ ЗАСТУПНИКУ ЗА ЈУГОСЛА-
ВИЈУ ЈАТ-У, У БЕОГРАДУ, МАРШАЛА ТИТА 18,
ТЕЛЕФОН 22-494, КАО И СВИМ ПОСЛОВНИЦАМА
ЈАТ-А И ПУТНИЧКИМ АГЕНЦИЈАМА У ЈУГОСЛА-
ВИЈИ.

PAN AMERICAN
ПРВИ НА АТЛАНТИКУ
ПРВИ У ЈУЖНОЈ АМЕРИЦИ

Reklame iz Politike, novembar 1964.

Zagrebački velesajam

Duga istorija Zagrebačkog velesajma krenula je novim tokom 1956. godine, kada je održana prva manifestacija na novoj lokaciji na desnoj strani Save. Ovom prilikom otvaranje je pratio i TV prenos, što je bio prvi javni TV prenos u Jugoslaviji. Zahvaljujući prostranoj izlagačkoj površini, ali i tome što su izlagači dolazili iz istočnoevropskih zemalja, Afrike i Azije, ali i Zapadne Evrope i SAD, šezdesetih i sedamdesetih Zagrebački velesajam izrasta u red najznačajnijih sajamskih manifestacija u svetu. Jedan od najatraktivnijih paviljona svake godine, američki, doprinosio je svojim izložbama i pratećim dešavanjima uspostavljanju intenzivnije privredne i trgovinske saradnje dve zemlje, ali i omogućavao građanima Jugoslavije da steknu utisak „američkog načina života“.

Predsednik Tito na otvaranju Zagrebačkog Velesajma, 09. 09. 1965. Prilikom posete američkom paviljonu, informacije je davao direktor izložbe Fric Berliner. Desno od Tita je zagrebački gradonačelnik, Pero Pirker, a levo od Jovanke Broz Petar Stambolić, predsednik SIV-a i Berk Elbrik, ambasador SAD u Beogradu.

Poseta predsednika Tita Zagrebačkom velesajmu, 08. 09. 1966. Ovom prilikom Tito i Jovanka Broz imali su priliku da u američkom paviljonu vide i modnu reviju na kojoj su prikazani sportski modeli proizvedeni u Kaliforniji. Vodili su ih Tom Krejg, direktor izložbe (desno od Tita) i Ester Piterson, specijalna izaslanica predsednika Džonsona (levo od Jovanke).

Poseta predsednika Tita Zagrebačkom velesajmu, 12. 09. 1968. Na fotografiji predsednik Tito obilazi američki paviljon u društvu američkog ambasadora u Beogradu, Berka Elbrika, i direktora Velesajma, Antuna Borčila. Levo od Jovanke Broz je Lenard Marks, direktor Informativne agencije SAD.

Poseta predsednika Tita Zagrebačkom velesajmu, 07. 09. 1967. Nakon obilaska izložbe polaroid foto-aparata, ambasador SAD, Elbrik, uručio je predsedniku Titu jedan takav aparat kao poklon američkog paviljona.

Poseta predsednika Tita Zagrebačkom velesajmu, 11. 09. 1969. Na fotografiji predsednik Tito i Jovanka Broz posmatraju komandnu kapsulu „Apola 8“, prve letelice sa posadom koja je kružila oko Meseca, dok je skroz desno Frenk Šekspir, direktor Informativne agencije SAD. Pored impresivne „svemirske izložbe“, publika je te godine u američkom paviljonu mogla da vidi televizijski telefon, ali i automobil „ford kobra“.

Yugo-America

Fabrika Crvena zastava u Kragujevcu osamdesete godine započela je proizvodnju „juga“, najpoznatijeg automobila sa ovih prostora. „Jugo“ je ubrzo postao simbol Jugoslavije i omiljeni porodični automobil.

Američki preduzetnik, Malkolm Briklin, sredinom osamdesetih godina posetio je Zastavu i ubrzo se odlučio za uvoz „juga“ u SAD. On je osnovao preduzeće „Yugo-America“, a prva isporuka automobila stigla je 1985. u Sjedinjene Države. „Jugo“, koji se prodavao za 3990 dolara, bio je najjeftiniji automobil na američkom tržištu. Briklin je verovao da će, pre svega, mladima u SAD, ali i porodicama kao dodatno vozilo, biti privlačan jedan mali i praktičan automobil, poput „juga“. Ovo se ispostavilo kao istinito, jer je preduzeće „Yugo-America“ u jednom danu prodalo čak 1050 vozila.

Međutim, ubrzo se ispostavilo da se “jugo” brzo i lako kvari, te je do kraja osamdesetih izvoz u SAD smanjivan, a 1992. sa uvođenjem sankcija konačno prekinut.

Proslava u Zavodima „Crvena zastava“ povodom početka proizvodnje „juga“ za tržište u SAD, jul 1985. godine, foto: Nedeljko Deretić, Tanjug (Arhiv Jugoslavije).

In 1969...
...you could put 34 people*
in the least expensive car sold in the U.S.

In 1988...
...you can put 33 people**
in the least expensive car sold in the U.S.

History repeats itself.
simple, basic, affordable transportation

YUGO
ANN ARBOR
2867 WASHTENAW   PHONE 434-8600

1988 Yugos available from \$4199*

The Yugo GV is a four passenger, three door, front-wheel drive vehicle with a 28-31 mpg fuel rating.* Every Yugo sports a 1.1 liter overhead cam engine, 4 speed manual transmission, all wheel independent suspension, hatchback defogger, steel belted tires, power assisted brakes, locking gas cap, body side moldings, tool kit, undercoating, full size spare, and halogen headlights. (**EPA)

* On February 18, 1988, 34 people crammed into a Volkswagen at Chelsea College, Somers, England. (Guinness Book of World Records, 1988) ** On April 6, 1988, 33 people crammed into a YUGO to win a YUGO-stuffing contest in Fort Lauderdale, Florida. (The Miami Herald, April 6, 1988). † Plus sales tax, plates, options and destination charges.

Reklame za „jugo“ u američkoj štampi

Introducing the same old idea.

Every generation or so, some smart person figures out how to make basic transportation at an affordable price. The old car is every generation's idea. First came the Model T, a basic affordable idea that got millions behind the wheel who had only seen the rear end of a horse before. But then, over the years, bigger and more expensive became the way to go. Until the economical Beetle brought things back to reality again. But then the Beetle went away, and there was nothing to take its place.

Until the Yugo. The Yugo gives you dependability, front wheel drive transportation, imported from Europe, for only \$4099. No, it's not a typical mechanical error.

On one hand, the Yugo is very basic. But on the other, it's not so basic. It's actually better equipped than most of those "sticker shockers" you've seen.

For instance, there's an overhead cam engine too. Yugo's 1.1 liter engine is one heck of a robust independent suspension and rack and pinion steering, to name just a few goodies. Every generation, some smart people figure out how to make basic transportation at an affordable price. For all the other smart people who want to live it.

YUGO \$3990*

THE ROAD BACK TO SANITY

*MSRP. MSRP. EXcludes tax, license, title, and destination charge. **Total dealer cost, tax and title.

FOR THE YUGO DEALER NEAREST YOU CALL 1-800-USA-YUGO

**MUZEJ
JUGOSLAVIJE**

